

Nr.43 (398) Otrdiena, 2005. gada 15. novembris

■ Problēmas. Risinājumi

Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos

Sākotnējā starptautisko tiesību norma bija absolūtā valsts imunitāte, un valstij A starptautiskās tiesības uzlika pienākumu garantēt imunitāti valstij B no valsts A tiesām pilnīgi visos jautājumos neatkarīgi no to tiesiskā rakstura. Citiem vārdiem sakot, klasiskā valsts imunitāte, līdzīgi kā diplomātiskā imunitāte, bija balstīta uz *ratione personae* kritērija.

Ārvalstu vēstniecību imunitāte darba strīdu jautājumos

M. Jur. (Dist.) (Oxon) Mārtiņš Paparinskis, M. Phil. (Oxon) students, jurists zv. advokātu birojā "Sorainen un Vilgerts"

Nobeigums. Sākums "JV" Nr.42(397), 8.11.2005.

Valsts imunitāte

Lai gan neviens no tiesas izvirzītajiem argumentiem nepārliecina par galīgā lēmuma pamatotību, ir pilnīgi iespējams, ka spēcīgāki argumenti ir meklējami tiesas neizvērtētajās tiesību normās. Tā kā tiesa uzskatīja, ka konkrēto strīdu tai liedz izskatīt diplomātiskā imunitāte, tiesai nebija nepieciešamības izvērtēt to, vai uz konkrēto gadījumu attiecas arī valsts imunitāte. Šāda tiesas pozīcija pilnībā ir saprotama no procesuālās ekonomijas principa perspektīvas, jo, atzīstot tiesisko attiecību par imūnu tās dalībnieku tiesiskā statusa dēļ, galīgo lēmumu nevar ietekmēt jautājums par to, vai tiesiskā attiecība ir imūna arī pašas tiesiskās attiecības dēļ. Tomēr, iepriekš noraidot visus tiesas izvirzītos argumentus, tiesiskā analīze neizbēgami ir jāpievērš valsts imunitātes jautājumam.

Valsts imunitāte vēsturiski ir tikusi saistīta ar divu starptautisko tiesību principu konfliktu, ko ASV Augstākās tiesas priekšsēdētājs Džons Maršals (*John Marshall*) identificēja lietā *Šoneris Exchange* pret MakFadonu.²⁷ Napoleona karu laikā Merilendas iedzīvotājiem piederošu šoneri sagrāba franču flote. Sliktu laika apstākļu dēļ šoneris bija spiests iegriezties Filadelfijas ostā, kur tā īpašnieki cēla *in rem* prasību par īpašuma atdošanu. No vienas puses, katrai valstij principā ir ekskluzīva jurisdikcija pār visu, kas atrodas tās teritorijā. Skatoties no šīs perspektīvas, ASV būtu tiesības izvērtēt prasību pēc būtības, jo šoneris atradās tās teritoriālajā jurisdikcijā. No otras puses, valstu suverenitāte un vienlīdzība ir līdzīgi fundamentāls starptautisko tiesību princips. Ja ASV tiesas iztiesātu šo lietu pēc būtības, tā izvērtētu citas suverēnas valsts rīcības tiesiskumu, lai gan *par in parem non habet imperium* (līdzīgs nevar valdīt pār līdzīgu). Dž.Maršals konfliktu atrisināja par labu valstu vienlīdzībai un atzina, ka uz šoneri attiecas imunitāte. Pastāv vairāki būtiski argumenti par labu valsts imunitātes pastāvēšanai. Pirmkārt, vienas valsts tiesām nebūs iespēja izpildīt spriedumus pret citu valsti.²⁸ Otrkārt, valstu neatkarība un vienlīdzība izslēdz iespēju vienai valstij spriest tiesu par citas valsts darbībām, personām vai īpašumu. Treškārt, ārvalstīm būtu jābūt tiesīgām uz tādu pašu imunitāti, kādu tiesas nodrošina pašu valstij.²⁹

Sākotnējā starptautisko tiesību norma bija absolūtā valsts imunitāte, un valstij A starptautiskās tiesības uzlika pienākumu garantēt imunitāti valstij B no valsts A tiesām pilnīgi visos jautājumos neatkarīgi no to tiesiskā rakstura. Citiem vārdiem sakot, klasiskā valsts imunitāte, līdzīgi kā diplomātiskā imunitāte, bija balstīta uz *ratione personae* kritērija. Valstīm arvien vairāk iesaistoties komerciālos darījumos, parādījās neapmierinātība ar tiesisko regulējumu, kas liedza tās sūdzēt tiesās pat

Foto: no personiskā arhīva

par visprivātiesiskākajām attiecībām. Sākotnēji kontinentālajā Eiropā un pamazām arī citās valstīs absolūtās imunitātes norma tika nomainīta ar ierobežotās imunitātes normu.³⁰ Šāda tiesiskā attīstība, lai gan novērsa acīmredzamu netaisnību pastāvošajā tiesiskajā regulējumā, radīja daudz jaunu jautājumu attiecībā uz pareizo robežu, aiz kuras valsts darbība zaudē imunitāti. Lai gan no terminoloģiskā viedokļa diez vai kāds šobrīd nopietni apstrīdētu tēzi, ka starptautisko paražu tiesību norma ir ierobežotā imunitāte un ka imunitāte attiecas tikai uz publiskās varas aktiem (*acta jure imperii*), bet neattiecas uz privātiesiskiem aktiem (*acta jure gestionis*),³¹ šo vispārīgo klauzulu piepildīšana ar konkrētu saturu var būt diezgan problemātiska. Dažādas tiesas un dažādi autori ir akcentējuši tiesiskās darbības raksturu (vai to var izdarīt jebkāds subjekts vai tikai valsts?), darbības mērķi (vai tas ir valstisks vai nē?) vai pat uzskatījuši par nepieciešamu piemērot abus kritērijus paralēli.³² Tā kā starptautisko paražu tiesību normas sava nekodificētā rakstura dēļ mazāk skaidras un sistēmiski prognozējamas, daudzas valstis ir pieņēmušas likumus par valsts imunitātes normām;³³ šajā jomā pastāv arī divas konvencijas - 1972.gada Eiropas konvencijas par valsts imunitāti (turpmāk - Eiropas konvencija)³⁴ un nesenā 2004.gada ANO Konvencija par valstu un to īpašumu imunitāti no jurisdikcijas (turpmāk - ANO konvencija).³⁵

a) Piemērojamās tiesību normas

Lai tiesa spētu atbildēt uz jautājumu, vai ASV vēstniecībai konkrētajā lietā ir valsts imunitāte, vispirms ir nepieciešams identificēt tiesību avotus, no kuriem ir iespējams smelties šī tiesību institūta saturu reglamentējošās normas. Tā kā nepastāv ne likums, ne Latvijai saistošs starptautisks līgums valstu imunitātes jautājumos, tiesai ir jāvērs šķats uz starptautiskajām paražu tiesībām. Piemērojamo tiesību identificēšanas stadijū būtu iespējams analizēt no trīs pozīcijām, pirmkārt, vai starptautiskās paražu tiesības ir Latvijā piemērojams tiesību avots?, otrkārt, kā noskaidrot starptautisko paražu tiesību saturu, treškārt, kāda varētu būt likumdevēja motivācija, izvēloties atstāt regulējumu nekodificētā formā?

Uz pirmo jautājumu atbilde viennozīmīgi ir apstiprinoša. Nesenākais likumdevēja viedoklis ir skaidri pausts Administratīvā procesa likuma 1.panta astotajā daļā, kur starptautiskās paražu tiesības ir viens no uzskaitītajiem starptautisko normu paveidiem.³⁶ Arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka: "No ANO Starptautiskās tiesas statūtu 38. panta pirmās daļas izriet, ka patstāvīgie starptautisko tiesību avoti ir starptautiskie līgumi, starptautiskās paražas un atzītie civilizēto nāciju tiesību principi. Šādi tiesību avoti piemērojami arī Latvijas tiesību sistēmā. To apstiprina arī Administratīvā procesa likuma 1. panta astotā daļa, kas noteic, ka starptautisko tiesību norma ir Latvijai saistoši starptautiskie līgumi, starptautiskās paražu tiesības un starptautisko tiesību vispārējie principi".³⁷ Lai gan konkrētajā lietā Satversmes tiesa nekonstatēja starptautisko paražu tiesību normas pastāvēšanu, tiesiskā analīze neatstāja šaubas, ka starptautiskās paražu tiesības ir Latvijā piemērojams tiesību avots.

Otrais jautājums ir nedaudz problemātiskāks. No klasiskajiem Pastāvīgās starptautiskās tiesas un Starptautiskās tiesas spriedumiem izriet prasība pēc valstu prakses un *opinio juris* (apziņas, ka prakse tiek veikta, pildot starptautiski tiesisku pienākumu vai izmantojot starptautiski tiesisku tiesību) kā diviem obligātiem kritērijiem.³⁸ Jaunākā doktrīna ir vairāk akcentējusi valstu praksi kā dominējošo elementu starptautiskajā paražā.³⁹ Valsts imunitātes kontekstā galvenā valstu prakse būtu jāmeklē *inter alia* tiesu spriedumos un likumos, kā arī plaši ratificētās konvencijās un valstu komentāros Starptautisko tiesību komisijas (turpmāk - ILC) projektiem.⁴⁰ Analizējot valstu praksi, jāņem vērā, ka valsts imunitāte nav imperatīva norma, bet pieļaujama norma; citiem vārdiem sakot, tā nosaka maksimālo citu valstu tiesību apjomu, attiecībā uz kuru valsts var attiecināt savu jurisdikciju. Katrai valstij ir tiesības nepilnīgi izmantot vai pat pilnībā neizmantojot iespējas, ko tai dod starptautiskās tiesības, piemēram, nosakot absolūtu imunitāti (lai gan tā varētu attiecināt savu jurisdikciju uz citu valstu privātiesiskajām darbībām). Tādēļ, lai noteiktu paražas saturu, mazāk nepieciešama būtu absolūta vienādība; galvenais būtu galējās robežas identificēšana, līdz kurai valstis uzskata par tiesīgu attiecināt savu jurisdikciju. Ja valsts ir noteikusi absolūtu imunitāti savā teritorijā vai arī, piemēram, absolūtu imunitāti attiecībā uz darba līgumiem ar vēstniecībām, tajā pašā laikā neprotējot pret to, ka citas valstis pieļauj prasības pret tās vēstniecībām ārvalstīs, viens no iespējamiem izskaidrojumiem šādai pozīcijai ir nepilnīga savu tiesību izmantošana, nevis imunitātes normas noliegšana *in toto*.

Atbilde uz trešo jautājumu šķiet vismazāk skaidrā no visām trim. Kādēļ likumdevējs nav pieņēmis likumu vai pievienojies kādai starptautiskai konvencijai valsts imunitātes jomā, tādējādi izvēloties par piemērojamām tiesībām starptautiskās paražu tiesības? Pieņemot, ka likumdevējs vienmēr ir *bona fide* un zinātīgs tiesību sistēmas veidotājs un regulētājs, izvēle par starptautisko paražu tiesību normu piemērošanu ir bijusi apzināta.⁴¹ Acīmredzamās priekšrocības kodificētai normai ir tiesiskā regulējuma uzskatāmība un saprotamība un tiesību normu piemērošanas paredzamība. Nelielais judikatūras apjoms neļauj izdarīt secinājumus par to, kādā veidā tiesas piemērotu starptautiskās paražu tiesības. Tomēr likumdevējs, izvērtējot visas šīs acīmredzamās priekšrocības, deva priekšroku nekodificētai normai. *Prima facie*, šādu likumdevēja pozīciju var izskaidrot no divām pozīcijām. Pirmkārt, starptautisko paražu tiesību piemērošana ir pieļaujams risinājums gadījumos, kad viedokļi ir pārāk atšķirīgi, lai pieņemtu vienotu dokumentu, tādēļ starptautiskās tiesības attīstās kā starptautiskā paraža. Runājot par valstu imunitāti, šobrīd pastāv kardināli atšķirīgi viedokļi par to, vai un kā ir iespējams savietot klasiskās imunitātes koncepcijas no valstu civiltiesiskās jurisdikcijas ar starptautisko cilvēktiesību un *jus cogens* jēdzieniem.⁴² Ņemot vērā šo diskusiju, ir saprotama likumdevēja piesardzība un vēlēšanās izvērtēt valstu prakses attīstību pirms atbilstošas kodificētas normas pieņemšanas vai ratificēšanas. Likumdevēja piesardzība *a fortiori* ir slavējama Latvijas kontekstā, jo nesenās lietas Itālijas un Grieķijas tiesās parāda tiesu tendenci nedot imunitāti no jurisdikcijas citām valstīm (*in casu*, Vācijai) prasībās, kas izriet no Otrā pasaules kara laikā izdarītajiem noziegumiem.⁴³ Otrkārt, nevēlēšanās ieviest kodificētu normu Latvijas tiesību sistēmā varētu būt saistīta ar labu paraugu neesamību. Latvijas tiesu prakse, šķiet, nav izveidojusi konsekventu judikatūru šajos jautājumos. Eiropas konvencija ir tikusi pieņemta pirms 30 gadiem un ir acīmredzami nepopulāra. ANO konvencija apmēram 10 gadus atradās Starptautisko tiesību komisijas projekta stadijā un valdīja vispārēja skepe attiecībā uz iespējamību to tomēr pieņemt saistošā formā.

b) Vai valsts imunitāte attiecas uz vēstniecību noslēgtajiem darba līgumiem?⁴⁴

Analizējot valstu praksi, lai noteiktu starptautiskās paražas saturu, ir būtiski apzināties dažādās intereses, kuras ietekmē normu veidošanos. Attiecībā uz imunitāti un darba līgumiem, no vienas puses, katrai valstij ir leģitīma interese pēc iespējas pilnīgāk regulēt noteikumus, atbilstoši kuriem tās darbinieki strādā par labu vēstniecībām, konsulātiem vai citām ārvalstu pārstāvniecībām. No otras puses, katrai valstij ir tikpat leģitīma interese panākt pārstāvību citās valstīs, nodrošināt kontroli pār pārstāvjiem un darbiniekiem un savu likumu ievērošanu un nepieļaut iejaukšanos tās iekšējā struktūrā.⁴⁵ Tālāko analīzi autors strukturēs nosacītās trīs daļās, iesākot ar Eiropas konvenciju, turpinot ar valstu praksi nacionālajās tiesībās un beidzot ar ANO konvenciju. Izvērtējot mūsdienu starptautiskās tiesības, jāņem vērā, ka klasiskā norma ir valstu absolūtā imunitāte. Tiesiskajai analīzei būtu jāatbild uz diviem jautājumiem. Pirmkārt, vai starptautiskās tiesību norma, kas regulē valstu imunitāti attiecībā uz darba līgumiem, kas noslēgti ar vēstniecībām, ir mainījies uz ierobežoto imunitāti? Otrkārt, *arguendo* pieņemot, ka norma ir ierobežotā imunitāte, uz kādiem kritērijiem balstoties var noteikt tās apjomu?

Eiropas konvencija pieturās pie trešā modeļa, nosakot īpašu regulējumu attiecībā uz darba līgumiem. Atbilstoši Eiropas konvencijas 5.panta pirmajai daļai valsts A principā nebauda imunitāti valsts B tiesās no prasībām, kas izriet no darba līgumiem par darbu, kas ir jāveic valsts B teritorijā (imunitāte nepastāv arī attiecībā uz jure imperii darbu). 5.panta otrā daļa tālāk paredz, ka imunitāte tomēr pastāvētu, ja prasības iesniegšanas laikā indivīds būtu valsts A pilsonis vai arī līguma noslēgšanas laikā nebūtu ne valsts B pilsonis, ne pastāvīgais iedzīvotājs, vai arī darba līguma puses būtu rakstiski vienojušās citādi (ja to savukārt neaizliedz valsts B imperatīvās normas).⁴⁶ Tātad Eiropas konvencija atkāpjas no imunitātes norobežošanas uz tiesisko attiecību veida pamata, tā vietā principā noliedzot imunitāti ar izņēmumiem, kad indivīds ir pārāk cieši saistīts ar valsti A vai pārāk vāji saistīts ar valsti B.⁴⁷ Kāda ir Eiropas konvencijas saistība ar paražu normu? No Starptautiskās tiesas sprieduma Ziemeļjūras kontinentālā šelfa lietā laikiem tiek izdalīti trīs veidi, kā starptautisks līgums var būt saistīts ar paražu: pirmkārt, līgums var kodificēt vai deklarēt paražu; otrkārt, līgums var kristalizēt paražu; treškārt, līgums var būt par pamatu jaunai paražai.⁴⁸

Tā kā paražas saturs, kā tas ir atspoguļots jaunākajā praksē, tiks analizēts tālākajā darba gaitā, ir pārāgi izteikt viedokli par to, vai līgums deklarē paražu. Runājot par līgumu kā pamatu jaunai paražai, šādas saistības esamība visdrīzāk būtu jānoraida. Pirmkārt, Eiropas konvencija, kā jau norāda tās nosaukums, ir tikusi sagatavota Eiropas Padomē un nav universāla konvencija. Tādēļ arī paražai, kas hipotētiski izveidotos uz šādas konvencijas pamata, būtu jābūt lokālai, lai gan valstu imunitāte vienmēr tiek skatīta kā globāla norma. *A fortiori* konkrētās lietas apstākļos šāda hipotētiska lokāla paraža nevarētu saistīt ASV. Otrkārt, Eiropas konvenciju ir ratificējušas tikai astoņas valstis.⁴⁹ Treškārt, pat šo astoņu valstu tiesās nav vienprātības, vai konvencijas normas attiecībā uz darba līgumiem deklarē starptautiskās paražu tiesības. Beļģijas un Šveices tiesas ir apšaubījušas iespēju noteikt imunitātes esamību uz pilsonības vai pastāvīgās dzīvesvietas pamata, jo tādā gadījumā zustu ierobežotās imunitātes jēga.⁵⁰ Lai gan Eiropas konvencija nevar kalpot par autoritatīvu avotu paražas satura noteikšanā, jāatzīmē, ka Beļģijas un Šveices tiesu kritikas rezultāts ir nācis par labu indivīdam, nevis valstij, t.i., tiesas uzskatīja par iespējamu izskatīt nenozīmīgu darbinieku lietas, pat ja tie bija valsts A pilsoņi vai nebija valsts B pilsoņi vai pastāvīgie iedzīvotāji.

Valstu pretrunīgā prakse un tās neviennozīmīgais vērtējums atspoguļojas arī juridiskajā literatūrā. Rakstot 1989.gadā, D.Greigs (*D.W. Greig*) skeptiski norādīja, ka darba līgumi un imunitāte ir regulēti dažādos veidos dažādos instrumentos, tādēļ grūti noteikt, vai attiecībā uz darba līgumiem pastāv izņēmums no valsts imunitātes.⁵¹ Citiem vārdiem, tā kā nav iespējams noteikt izņēmuma pastāvēšanu, D.Greigs uzskata par pareizāko piemērot *lex generalis* normu - absolūto imunitāti. Pievēršoties šim tematam 1995.gadā, lēdija Foksa līdzīgi brīdināja no virspusējiem secinājumiem par to, ka attiecībā uz darba līgumiem pastāv ierobežotā imunitāte, jo tuvāka valstu prakses analīze liecina par to, ka ļoti bieži piemērotā norma ir absolūtā imunitāte. H.Foksa nošķīra trīs lielas valstu prakses grupas. Pirmkārt, daudzas valstis vispār neparedz īpašu izņēmumu attiecībā uz darba līgumiem (kā ASV un Kanāda) vai arī (kā Latvija) vispār neparedz īpašu tiesisku regulējumu. Šīs valstis nosacīti var iedalīt divās apakšgrupās. Pirmās apakšgrupas valstis analizē kā darbtiesiskās attiecības kā komerciālās darbības izņēmumu no imunitātes. ASV tiesas ir vērtējušas prasību atbilstību *Foreign Sovereign Immunities Act* 1976 (FSIA) 1605 (a) (2) pantā paredzētajam izņēmumam, kuram ir trīs kumulatīvi kritēriji: (i) prasības pamats ir (ii) komerciāla darbība vai darbība saistībā ar komerciālu darbību un (iii) pastāv pietiekama juridiska saistība ar ASV. Praksē tiesas ir vērtējušas arī darbinieka pilsonību (līdzīgi kā Eiropas konvencija), lai novilktu līniju starp komerciālu darbību un publiskiem aktiem, un ir atkārtoti liegušas imunitāti.⁵² Apvienotās Karalistes un Īrijas tiesas ir uzskatījušas, ka apstākļi, ka darba devējs ir vēstniecība vai konsulāts, *per se* nozīmē, ka tiesiskā attiecība ir publiska un tātad imūna.⁵³ Kanādas un Austrālijas tiesas savukārt ir izvērtējušas tiesisko attiecību saturu un vairākās lietās liegušas imunitāti.⁵⁴ Pirmās grupas otrā apakšgrupa iekļauj valstis pamatā no kontinentālās Eiropas, kuras *jure gestionis* definē, pamatojoties uz darbības privāttiesisko, nevis komerciālo raksturu, mēģinot balstīties uz civildienesta un privāto darba tiesību nošķiršanu nacionālajās tiesībās. Itālijas tiesas parasti tomēr pieļāva ļoti plašu imunitāti.⁵⁵ Otrā apakšgrupa garantē imunitāti visām darbtiesiskajām attiecībām ar vēstniecībām un konsulātiem. Šāda pilnīga imunitātes norma ir ietverta Apvienotās Karalistes likumos, Austrālijā imunitāte neattiecas uz zemāko rangu vēstniecību un konsulātu darbiniekiem.⁵⁶ Trešā grupa, kas paredz īpašu regulējumu darba līgumiem, aprobežojas ar Eiropas konvenciju, kas, kā norādīts iepriekš, norobežo imunitātes esamību, balstoties uz pieeju, kas ir tuvāka starptautiskajām privāttiesībām, nevis starptautiskajām publiskajām tiesībām. Īpašs regulējums bija paredzēts arī Starptautisko tiesību komisijas gatavotajā projektā.⁵⁷ Lai gan H.Foksa skaidri nenorāda, kāda ir starptautisko tiesību *lex lata*, bet vairāk koncentrējās uz labākajiem risinājumiem kodificētajās normās, prakses pretrunīgums varētu likt secināt, ka uz tik neviennozīmīga pamata nevar runāt par jaunas normas pastāvēšanu.

Pievēršoties šim jautājumam 1997.gadā, Ričards Gārnets (*Richard Garnett*) izvērtēja valstu praksi, kas atbalsta absolūto imunitāti, un to, kas atbalsta ierobežoto imunitāti. Valstu praksē viņš identificēja vairākas pieejas. Pirmkārt, imunitātes pastāvēšana var tikt vērtēta no darba līguma konteksta vai izpildes vietas. Ja darba vieta ir ar acīmredzamu publiski tiesisku nozīmi, kā, piemēram, vēstniecība vai militāra bāze, imunitāte attiecas uz pilnīgi visiem darba līgumiem (tātad absolūtā imunitāte). Otrkārt, tiesas ir vērtējušas darbinieka statusu un darba pienākumu nozīmīgumu. Treškārt, tiesas ir vērtējušas teritoriālo saistību starp valsti, indivīdu un līguma izpildes vietu. Pēdējais kritērijs ir prasījuma raksturs, proti, vai tas ir tikai

ekonomiski orientēts (zaudējumi) vai arī iejaucas valsts publiski tiesiskajā struktūrā (arodbiedrības, valsts drošību aizskaroši jautājumi, prasības atjaunot vai pieņemt darbā).⁵⁸ Absolūto imunitāti atbalsta Apvienotā Karaliste (gan likumu normās, gan senākos precedentos), Pakistāna, Dienvidāfrika, Īrija, Jaunzēlande un Vācija.⁵⁹ Ierobežoto imunitāti savukārt atbalsta Austrālija, ASV, Kanāda, Eiropas konvenciju ratificējušās Eiropas valstis (īpaši Austrija, Šveice, Nīderlande, Kipra un Beļģija), Grieķija, Spānija un Itālija.⁶⁰ Balstoties uz šo analīzi, R.Gārnets secina, ka pastāv tendence saglabāt imunitāti no prasībām, ko ir cēlušī vēstniecību nozīmīgākie darbinieki, savukārt pārējā jomā notiek virzība uz ierobežoto imunitāti.⁶¹ Nesenā rakstā, izvērtējot Portugāles, Francijas un Šveices spriedumus, kas visi ierobežoja imunitāti uz publiski tiesiskajām attiecībām (kas nepastāvēja *in casu*), Izabella Pindžela (*Isabelle Pingel*) secina, ka šie cits pēc cita pieņemtie trīs valstu augstāko tiesu spriedumi ilustrē neizbēgamo starptautisko tiesību attīstību ierobežotās imunitātes virzienā.⁶² Komentējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk - ECT) spriedumu Fogartija pret Apvienoto Karalisti lietā, Sjaoduns Jancs (*Xiaodong Yang*) pēc plašas analīzes nonāk pie secinājuma, ka nav iespējams veikt nekādus vispārīgus par valstu praksi, un vēl jo vairāk nav iespējams izsecināt konkrētas normas.⁶³ Savā nesena rakstā, komentējot attīstību kopš iepriekšējā raksta 1997.gadā, R.Gārnets secina, ka valstu prakse, lai gan pretrunīga, lēnām turpina attīstīties ierobežotās imunitātes virzienā.⁶⁴ Apvienotā Karaliste, Pakistāna, Dienvidāfrika, Jaunzēlande, Īrija un Vācija nav mainījušas savu pozīciju, kas vēl arvien ir absolūtā imunitāte (lai gan Pakistānā un Dienvidāfrikā nav bijusi neviena tiesu lieta ne pirms, ne pēc šādu likuma normu ieviešanas, un pati normu ieviešana, šķiet, ir tikai mehāniska kopēšana no Apvienotās Karalistes likumiem). Valstis, kas atbalstīja ierobežoto imunitāti, atbalsta to arī šobrīd. Īpaši vērību R.Gārnets pievērš Portugāles un Francijas tiesām, kas agrāk vairāk simpatizēja absolūtās imunitātes teorijai, bet tagad piemēro ierobežoto imunitāti. Balstoties uz šo praksi, viņš izvirza tēzi, ka ierobežotā imunitāte, iespējams, varētu būt *lex lata* attiecībā uz prasībām, kas pamatojas uz darba līgumiem.⁶⁵

Kā pēdējo dokumentu ir nepieciešams izvērtēt ANO konvenciju un tās saistību ar starptautiskajām paražu tiesībām. Konvencija paredz, ka valstij nav imunitātes no darba strīdiem,⁶⁶ tajā pašā laikā paredzot sešus izņēmumus no šī vispārējā principa.⁶⁷ Pirmkārt, imunitāte ir piemērojama, ja darbs ietver īpašu valstisku funkciju veikšanu⁶⁸ (klasiskais *jure imperii* izņēmums). Otrkārt, imunitāte ir piemērojama, ja darbinieks ir diplomātiskais aģents Vīnes konvencijas izpratnē, konsulārā amatpersona Vīnes konvencijas par konsulārajām attiecībām izpratnē, pastāvīgās pārstāvniecības starptautiskajā organizācijā vai īpašas misijas loceklis vai ir noalgots starptautiskai konferencei, vai arī jebkura cita persona ar diplomātisku imunitāti.⁶⁹ Treškārt, valsts ir imūna, ja prasības priekšmets ir pieņemšana vai atjaunošana darbā⁷⁰ (t.i., visacīmredzamākā pieļaujamā prasība ir zaudējumi par prettiesisku atlaišanu). Ceturtkārt, pat ja prasība ir saistīta ar atlaišanu vai darba tiesisko attiecību izbeigšanu, valsts ir imūna gadījumos, ja valsts galva, valdības galva vai ārlietu ministrs uzskata, ka šāds process būtu saistīts ar valsts drošības interesēm.⁷¹ Piektkārt, valsts ir imūna, ja darbinieks procesa sākšanas brīdī ir valsts pilsonis, izņemot, ja tas ir otras valsts pastāvīgais iedzīvotājs.⁷² Visbeidzot, valsts nav pakļauta citas valsts tiesām, ja darba līguma puses ir par to rakstiski vienojušās, izņemot, ja tas ir pretrunā uzņēmējvalsts imperatīvajām normām.⁷³ Mēģinot apkopot šajās normās ietvertos tiesisko regulējumu, var secināt, ka, lai gan principā noliedzot imunitāti, konvencijā ir paredzēti visi iespējamie izņēmumi, kas ir tikusi izmantoti valstu praksē, gan attiecībā uz prasību veidiem, gan attiecībā uz tiesiskās attiecības saturu, gan arī attiecībā uz starptautisko privāttiesību kritērijiem. Konkrētā raksta kontekstā būtiskākais izņēmums ir 11 (2) (a) pants, kas paredz imunitāti, ja darbinieks ir ticis pieņemts darbā īpašu valstisku funkciju veikšanai.⁷⁴ Nav pilnībā skaidrs, vai "īpašās valstiskās funkcijas" aptver visus vēstniecību darbiniekus vai tikai daļu. Līdzīgi formulēta norma ILC 1991.gada projektā⁷⁵ ir tikusi komentēta kā tāda, kas cita starpā attiecas arī uz vēstniecību tulkkiem un sekretāriem.⁷⁶ 1999.gadā, izvērtējot jaunāko valstu praksi, ILC norādīja, ka imunitāte vispārīgi ir tikusi dota attiecībā uz personu darbu diplomātiskos un konsulāros posteņos, kuru darbs ietver valstisku funkciju veikšanu.⁷⁷ Šis formulējums vairāk norāda uz kumulatīvu darba vietas un funkciju veida kritērijiem, tomēr oficiāla komentāra neesamības gadījumā visdrošāk būtu teikt, ka šajā stadijā nav iespējams nonākt pie noteiktiem secinājumiem.⁷⁸

Atgriežoties pie jautājuma, ar ko tika iesākta prakses analīzes sadaļa - kāda ir šīs konvencijas saistība ar starptautisko paražu? Tā kā konvencija ir pieņemta tikai 2004.gada decembrī un jaunākā valstu prakse šajā laikā vēl nav pieejama, būtu grūti izvērtēt, vai tā ir kļuvusi par pamatu jaunai paražai (lai gan, kā zināms no Ziemeļjūras kontinentālā šelfa, īss laika periods principā neizslēdz iespēju, ka valstu prakse varētu radīt paražu). Reālistiskāks jautājums varētu būt par to, vai 11.pants ir paražas kodifikācija. Pati ANO Konvencija nepretendē uz starptautiskas paražas kodifikācijas statusu, aprobežojoties ar preambulā norādīto, ka valstu un to īpašuma imunitāte ir vispārīgi pieņemts paražu tiesību princips un ka starptautiskās paražu tiesības turpina regulēt jautājumus, ko neregulē konvencija (piemēram, Vīnes konvencija par līgumu tiesībām preambulā tieši piemin, ka tā ir starptautisko paražu tiesību kodifikācija un progresīva attīstība). Rezervētā attieksme pret iespējamo paražas statusu ir redzama ASV delegācijas *ad hoc* komitejā (kas vienojās par galīgo konvencijas tekstu) D.Stjuarta (*David P. Stewart*) komentārā, ka 11.pants atkāpjas no starptautiskās paražas, kuras norma ir absolūta imunitāte.⁷⁹ Tādēļ piesardzīgais secinājums, ka ANO konvencijas 11.pants pilnībā vismaz šobrīd nedeklarē paražu, būtu vispareizākais.⁸⁰

Kādu secinājumu var izdarīt uz šī prakses apskata pamata? Nevar nepieņemt lielākās daļas autoru secinājumu, ka no valstu prakses ir grūti atvasināt vienotu pieeju. Tajā pašā laikā tas nenozīmē, ka šajā jautājumā nepastāv starptautisko tiesību norma, pat ja tā nav skaidra. Kā pierādīja jau H.Lauterpahts (*Hersch Lauterpacht*), starptautiskās tiesības ir pilnīga tiesību sistēma un tajā nav pieļaujams non liquet.⁸¹ Valstu prakse reti kad ir pilnīgi vienāda, it īpaši brīžos, kad starptautisko tiesību saturs mainās. Pat tad, ja valstu prakse ir absolūti haotiska, ir iespējams aizpildīt robu ar starptautisko tiesību vispārīgiem principiem. Tomēr konkrētajā gadījumā starptautiskās paražas norma ir pietiekami identificējama uz valstu prakses pamata. Kā jau iepriekš norādīts, imunitāte novelk robežu, līdz kurai katra valsts ir tiesīga attiecināt jurisdikciju uz citas valsts rīcību, bet valstij nav pienākuma to darīt. Tādēļ apstāklis, ka visa prakse nav pilnīgi identiska, visdrīzāk liek secināt, ka valstis nepilnīgi izmanto savas tiesības, nevis tām ir pienākums neizmanto šādas tiesības. Ja pietiekami daudz valstu prakšē

negarantē citām valstīm imunitāti no darba strīdiem, un šīs citas valstis, lai gan pašas garantē šādu imunitāti, neprotē pret pirmo valstu darbību, arguments, ka absolūto imunitāti pārstāvošās valstis nerīkojas tiesiska pienākuma vadītās, bet vienkārši praktiska izdevīguma dēļ, kļūst arvien pārliecinošāks.⁸² Izvērtējot iepriekšējo valstu praksi, šķiet skaidrs, ka absolūtā imunitāte nav norma mūsdienu starptautiskajās tiesībās. Pietiekami daudz likumu, spriedumu un starptautisko dokumentu paredz ierobežotu imunitāti, kas liecina, ka starptautiskā paraža mainās ierobežotās imunitātes virzienā. Tajā pašā laikā valstu prakse ir diezgan atšķirīga un pastāv arī pretēja prakse, tādēļ droši vien visadekvātākais secinājums būtu jau iepriekš citētā tēze, ka ierobežotā imunitāte, iespējams, varētu būt *lex lata* attiecībā uz prasībām, kas pamatojas uz darba līgumiem.⁸³

Tomēr, pat *arguendo* pieņemot, ka norma ir ierobežotā imunitāte, kādi kritēriji būtu jāizvērtē tiesai, lai noteiktu, vai *in casu* imunitāte pastāv vai nepastāv? Jangs norāda uz vairākiem apsvērumiem, no kuriem ir vadījušās tiesas:

- (a) darbtiesisko attiecību raksturs (vai attiecībās ir publiski vai privāti tiesiskās?);
- (b) darbinieka pienākumi un funkcijas (vai darbinieku funkcijas ir valstiski nozīmīgas vai tikai sekundāras un apkalpojošas?);
- (c) konkrētā pienākuma raksturs (vai darbība ir nekomerciāla darbība vai komerciāla?);
- (d) teritoriālā saistība (kurā valstī ir noslēgts darba līgums un jāveic pats darbs?);
- (e) piemērojamās tiesības un strīdu risināšanas kārtība (atbilstoši kuras valsts tiesībām un kuras valsts tiesās strīds ir jāizskata?);
- (f) prasījums (vai prasījums iejaucas valsts publiskajā administrācijā vai ir tikai finansiāla rakstura?).⁸⁴

Šie kritēriji šķiet saprātīgi un to piemērošanai, balansējot vienas valsts tiesības regulēt tās teritorijā notiekošās tiesiskās attiecības un otras valsts tiesības nodrošināt efektīvu diplomātisku pārstāvniecību citās valstīs, būtu jānovērtē tiesas pie vispareizākajiem secinājumiem.

c) Vai Latvijas saistības cilvēktiesību jomā ietekmē valsts imunitāti?

Iepriekšējā analīze bija ierobežota ar klasiskajiem starptautisko tiesību subjektiem un viņu interesēm (interese regulēt darba tiesības savā teritorijā pret interesi netraucēti veidot publiskās varas struktūru). Varētu argumentēt, ka šāda pieeja, kas neņem vērā citu subjektu intereses un to tiesības aizsargājošās tiesību normas, it īpaši individuus un viņu cilvēktiesību uz piekļuvi taisnīgai tiesai, ir nepilnīga. Arguments varētu skanēt apmēram šādi: (i) starptautisko paražu tiesību norma ir ierobežotā imunitāte; (ii) principā katra valsts var šo tiesību izmantot nepilnīgi vai neizmantojot vispār. Tajā pašā laikā (iii) valstīm saistošās starptautisko cilvēktiesību normas par pieeju taisnīgai tiesai liek katrai valstij maksimāli izmantot savas paražu tiesībās paredzētās tiesības, t.i., sniegt citām valstīm tik ierobežotu imunitāti, cik vien starptautiskā paraža to pieļauj. Tātad cilvēktiesību normas ierobežo valsts brīvību izvēlēties tiesību izmantošanu vai neizmantošanu uz tādu rīcību, kas dotu individam visplašākās cilvēktiesības. Citiem vārdiem sakot, jo plašākas cilvēktiesības, jo šaurāka imunitāte.⁸⁵

Jautājums par valstu imunitātes un tiesību uz taisnīgu tiesu savstarpējām attiecībām tika uzdots ECT lietā Fogartija pret Apvienoto Karalisti.⁸⁶ Fogartija tika atlaista no darba ASV vēstniecībā. Viņa iesniedza prasību, apgalvojot, ka ir notikusi seksuāla diskriminācija un viņas priekšnieks viņai ir uzmacies. ASV neatsaucās uz valsts imunitāti un zaudēja lietu. Procesa laikā Fogartiju pieņēma pagaidu darbā vēstniecībā uz 12 mēnešiem, pēc tam viņa pieteicās vēl uz vairākiem darbiem vēstniecībā. Šajā laikā sākotnējā procesā jau bija pieņemts ASV nelabvēlīgs spriedums. Visi Fogartijas darba pieteikumi tika noraidīti, tādēļ viņa iesniedza jaunu prasību tiesā, apgalvojot, ka šie noraidījumi ir saistīti ar viņas iepriekšējo prasību un ir viktimizācijas un seksuālās diskriminācijas piemēri. Šajā reizē ASV atsaucās uz savu imunitāti (Apvienotā Karaliste paredz absolūtu imunitāti vēstniecību darba strīdos). Fogartija vērsās ECT, apgalvojot, ka Apvienotā Karaliste ir pārkāpusi ECTK 6.pantu (tiesības uz taisnīgu tiesu) un 6.pantu saistībā ar 14.pantu (diskriminācija). ECT Lielā palāta noraidīja pieteikumu ar 16 balsīm pret 1 attiecībā uz 6.panta pārkāpumu un vienbalsīgi attiecībā uz 6. un 14.panta pārkāpumu.

Pat interesantāks par tiesisko analīzi ir gandrīz vienbalsīgais balsojums, ar kuru ECT noraida pieteikumu, tomēr arī tiesas argumenti ir izvērtēšanas (un kritikas) vērti. Sākotnēji ECT norādīja uz vairākiem nesaistošiem dokumentiem (1991.gada ILC normu projekta komentārs un Starptautisko tiesību asociācijas (*International Law Association*) 1994.gada konvencijas projekta komentārs), kas noteica pilnīgu imunitāti prasībām pret vēstniecībām darba tiesību jautājumos.⁸⁷ Apvienotā Karaliste uzskatīja, ka visu vēstniecības darbinieku izvēle ir valstiska darbība.⁸⁸ Pasvītrojot *jure imperii* un *jure gestionis* darbību nošķiršanas problemātiku, Apvienotā Karaliste norādīja, ka tā nav pārkāpusi rīcības brīvības robežas. Izvērtējot pušu argumentus, ECT norādīja, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav neierobežotas, tomēr to ierobežojumam ir jābūt ar leģitīmu mērķi un samērīgam. Attiecībā uz leģitīmo mērķi ECT norādīja, ka valsts imunitāte no civilās jurisdikcijas veic leģitīmo mērķi izpildīt starptautisko tiesību prasības un respektēt citu valstu suverenitāti.⁸⁹ Pievēršoties samērīgumam, ECT atgādināja, ka atbilstoši Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 31.panta trešās daļas (c) punktam līgumu interpretācijā ir jāņem vērā arī citas attiecīgās starptautisko tiesību normas. Tādēļ konkrētajā lietā ir nepieciešams ņemt vērā starptautisko tiesību normas par valsts imunitāti. Izvērtējot valsts imunitātes statusu starptautiskajās tiesībās, ECT secināja, ka Apvienotās Karalistes garantētā absolūtā imunitāte no vēstniecību darbinieku prasībām nav nesamērīga. Šajā secinājumā ECT balstījās uz diviem argumentiem. Pirmkārt, ECT norādīja: lai gan starptautiskās tiesības attīstās ierobežotās imunitātes virzienā, nav skaidrs, vai šī tendence attiecas arī uz vēstniecību darbinieku prasībām.⁹⁰ Otrkārt, ECT akcentēja konkrēto prasījuma veidu - par pieņemšanu darbā - kas tieši aizskar jutīgus ārvalsts organizatoriskās politikas jautājumus.⁹¹ Otrā tēze ir diezgan neapšaubāmi pareiza.⁹² Šķiet, ka nav zināma neviena lieta, kurā imunitāte būtu liegta, nepastāvot jau spēkā esošam darba līgumam.⁹³ Komplikētāks ir jautājums par pirmo tēzi, kurā ECT vispārīgi runā par vēstniecību darbiniekiem. ECT norāda (pēc vispārīgā ievadkomentāra par tendenci virzīties uz ierobežotu imunitāti) - "kad process attiecas uz darbu ārvalsts misijā vai vēstniecībā, starptautiskā prakse sadalās jautājumā par to, vai valsts imunitāte turpina attiekties [uz šiem jautājumiem] un, ja tā attiecas, vai tā aptver strīdus, kas attiecas uz visu darbinieku līgumiem vai tikai uz misijas augstākā līmeņa darbiniekiem".⁹⁴ No cilvēktiesību perspektīvas ECT izvērtēja, vai Apvienotās Karalistes pieņemtā starptautisko tiesību interpretācija nav nesamērīga, un secināja, ka tā tāda nav. Tādēļ arī ECT neuzskatīja par nepieciešamu noteikt, kāda

tad ir pareizā starptautisko tiesību norma. Trīs tiesneši (Kaflišs (*Caflisch*), Kosta (*Costa*) un Vajičs (*Vajic*) piekrītot norādīja, ka nav iedomājams, ka valstij, kad tā izvēlas personas, kas to pārstāvēs ārvalstīs, tajā skaitā apkalpojošo personālu, būtu jāpakļaujas citas valsts standartiem.⁹⁵ Tiesnesis Loukaidess (*Loucaides*), kurš vienīgais balsoja pret spriedumu, uzskatīja, ka pienākums pierādīt starptautisko tiesību normas pastāvēšanu, kuras dēļ ir ierobežotas cilvēktiesības, gulstas uz valsti. Tā kā pati Apvienotā Karaliste atzina, ka prakse ir pretrunīga, tā nespēja izpildīt šo pierādīšanas pienākumu, un tādēļ absolūta imunitātes norma ir nesamērīga.⁹⁶ Tātad ECT pati atstāja atvērtu jautājumu par to, kāda ir starptautisko tiesību norma par darba strīdu imunitāti (izņemot pieņemšanu darbā, kur imunitāte pastāv), trīs tiesneši uzskatīja, ka imunitāte ir absolūta un viens tiesnesis uzskatīja, ka imunitāte ir ierobežota. Juridiskajā literatūrā Fogartijas lieta ir tikusi vērtēta dažādi. Jangs akcentē valstu prakses pretrunīgumu un ietu pat tālāk kā ECT, uzskatot, ka nevis pastāvošā norma ir neskaidra, bet ka tā nepastāv vispār.⁹⁷ R.Garnets, nenoliedzot pastāvošās prakses pretrunīgumu, norāda uz acīmredzamu kustību ierobežotās imunitātes virzienā jaunākajā praksē.⁹⁸ Tā kā uz konkrētajiem apstākļiem (prasījums par pieņemšanu darbā) imunitāte attiecas jebkurā gadījumā, arī pieņemot ierobežoto imunitāti par pastāvošo normu, atvērts paliek jautājums par to, kāda būtu bijusi ECT atbilde, ja prasījums būtu bijis, piemēram, par neizmaksāto algu vai zaudējumu atlīdzību. Lai gan no atsevišķajām domām šķiet, ka ECT pārliecinošāks ir absolūtās imunitātes viedoklis (trīs tiesneši pret vienu), absolūtais vairākums tiesnešu (trīspadsmit no septiņpadsmit) neuzskatīja par vajadzīgu izteikties šajā jautājumā. Tādēļ Fogartijas lietas pienesums vispārīgajai diskusijai par darba tiesībām un imunitāti ārpus šaurā jautājuma par pieņemšanu darbā ir pārsteidzoši neliels.

Lai gan imunitātes normu savietojamība ar cilvēktiesībām rada daudzas konceptuālas problēmas, autors vēlas izvirzīt tēzi, ka Latvijas tiesas perspektīvai būtu jāatšķiras no ECT perspektīvas Fogartijas lietā. Apvienotajā Karalistē pastāvēja skaidra likuma norma, kas garantēja absolūto imunitāti, savukārt starptautisko tiesību norma bija neskaidra, tādēļ tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums nebija nesamērīgs. Tātad cilvēktiesību norma netika piemērota piemērojamo tiesību satura definēšanas procesā, bet gan izvērtējot Apvienotās Karalistes starptautisko tiesību izpratnes samērīgumu ar faktisko starptautisko tiesību stāvokli. Latvijā nepastāv skaidra likuma norma, tādēļ cilvēktiesības uz taisnīgu tiesu varētu tikt ņemtas vērā jau starptautiskās paražas satura noteikšanas procesā. Citiem vārdiem, tiesai būtu jāņem vērā ne tikai valsts A leģitīmā interese regulēt tās teritoriju un valsts B leģitīmā interese nodrošināt efektīvu pārstāvniecību valstī A, bet arī valsts A jurisdikcijai pakļauto personu leģitīmā interese uz taisnīgu tiesu (ko nodrošināt ir valsts A pienākums). Tiesība uz taisnīgu tiesu liktu tiesai starptautiskās paražas normas saturu neskaidrības gadījumā noteikt tā, lai indivīdam būtu pēc iespējas lielāka pieeja tiesai.⁹⁹ Tiesiskās analīzes procesā būtu jāņem vērā arī tas, ka absolūtās imunitātes nomaiņa ar ierobežoto ir starptautisko tiesību attīstības process un ka nospiedošais vairākums attīstīto valstu piemēro ierobežotās imunitātes normu darba strīdos ar vēstniecībām. Tātad bez iepriekš citētajiem Janga kritērijiem tiesai ir jāņem vērā arī starptautiskais konteksts, starptautisko tiesību vēsturiskā attīstība un cilvēktiesības uz taisnīgu tiesu.

Nobeigums un secinājumi

Pirmkārt, no darba līgumiem (un cita veida līgumiem) ar vēstniecībām izrietošos strīdus neliedz skatīt Latvijas tiesās ne vēstniecību tiesībsubjektība, ne diplomātiskā imunitāte, ne neiespējamība izpildīt spriedumus. Vēstniecības ir Latvijas tiesību sistēmas subjekti, Vīnes konvencijā paredzētā imunitāte sargā individuālās personas, nevis vēstniecību kā tādu, un tiesas jurisdikcija un izpildu jurisdikcija ir nošķirti starptautisko tiesību institūti. Otrkārt, galvenā tiesiskā cīņa pusēm ir jāizcīna valsts imunitātes jomā. Tā kā Latvijā nepastāv ne nacionāla, ne starptautisko līgumtiesību norma, kas regulētu valsts imunitāti, tiesām ir jāpiemēro starptautisko paražu tiesību norma. Lai gan juridiskajā literatūrā un nacionālo un starptautisko tiesu praksē ir izteikti atšķirīgi viedokļi par valsts imunitāti darba līgumiem, kas slēgti ar vēstniecībām, visdrīzāk šī norma ir ierobežotā imunitāte, t.i., tiesas var izskatīt lietu pēc būtības. Robeža, sākot ar kuru zūd imunitāte, nav pilnībā skaidra, tomēr visbiežāk piemērotie kritēriji, kuri būtu jāņem vērā tiesām, ir darbtiesisko attiecību raksturs, darbinieka pienākumi un funkcijas, konkrētā pienākuma raksturs, teritoriālā saistība, piemērojamās tiesības un strīdu risināšanas kārtība un prasījuma veids. Turklāt tiesai jāpiemēro Latvijai saistošās cilvēktiesību normas, it īpaši tiesības uz taisnīgu tiesu, un jāņem vērā starptautisko tiesību imunitātes jomā vēsturisko attīstību un jaunākās attīstības tendences. Tiesas secinājumiem ir jāatbilst Latvijas starptautiskajām saistībām imunitātes jomā, tajā pašā laikā pēc iespējas pilnīgāk izmantojot Latvijas tiesības, lai nodrošinātu indivīdiem tiesības uz taisnīgu tiesu.

Hipotētiski iedomājoties, ka prasītājs būtu pārsūdzējis tiesas lēmumu Rīgas apgabaltiesā - kādi būtu varējuši būt viņa un vēstniecības argumenti? Prasītājs droši vien varētu argumentēt, ka viņa pienākumi bija privāttiesiska rakstura (ne ar ko neatšķiroties no privāta subjekta apsardzes), ka apsarga darbs bija diezgan nesvarīgs palīgdarbs, ka piemērojamās tiesības ir Latvijas tiesības, ka viņa prasījums ir tikai par neizmaksātās algas izmaksu un ka tiesības uz taisnīgu tiesu liek interpretēt starptautiskās tiesības *pro cive*. Vēstniecība varētu argumentēt, ka paražu tiesību norma ir absolūtā imunitāte, bet ka jebkurā gadījumā apsarga darbs ir saistīts ar vēstniecības drošību, kas ir skaidrs publiski tiesisks elements. Galu galā, iepazīstoties ar visiem faktiem, Rīgas apgabaltiesai būtu jāmēģina noteikt, cik lielā mērā konkrēto darba pienākumu publiski tiesiskais raksturs un drošības apsvērumi attaisno tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu. Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, tiesai būtu nepieciešams iesaistīties diskusijā, kas ir mulsinājusi tiesas un autorus jau ilgu gadu - vai *jure imperii* kritērijs ir tiesiskā darījuma veids, t.i., vai tikai publisko tiesību persona vai arī jebkurš privāttiesību subjekts būtu varējis noslēgt šo līgumu, vai arī darījuma mērķis, t.i., vai mērķis ir publiski tiesisks vai nav (konkrētajā lietā pirmā pieeja runātu par sliktu, bet otrā pieeja - par labu imunitātei). Vispārēja imunitātes teorijas apspriešana iziet ārpus šī raksta robežām, tādēļ ir pietiekami norādīt, ka vispareizākā pieeja ir samērot un balansēt visus kritērijus.¹⁰⁰

Pārejot no konkrētās lietas nedaudz augstākā abstrakcijas pakāpē - vai, gatavojot darba līgumus vēstniecībām, ir iespējams būt pilnīgi pārliecinātiem, ka iespējamu strīdu gadījumā vēstniecības būs imūnas? Visdrīzāk šāda pilnīga pārliecība nevarētu pastāvēt vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, pašas starptautisko tiesību normas šajā jautājumā nav skaidrības un paredzamības labākais piemērs. Otrkārt, vismaz autoram nav zināma Latvijas tiesu judikatūra, kurā tiesas būtu identificējušas un

piemērojušas starptautisko paražu tiesību normas.

Ir grūti apšaubīt, ka, kad šāda nepieciešamība radīsies, tiesas piemēros starptautisko paražu tiesību normas tikpat kompetenti un profesionāli kā šobrīd starptautisko līgumu tiesību normas. Tomēr neizbēgami jaunu tiesību avotu identificēšana un piemērošana var radīt, vismaz sākotnēji, ne pilnīgi viendabīgu praksi. Tādēļ, lai gan ir iespējams iekļaut līgumu normas, kas atbilstu imunitātes kritērijiem (akcentējot attiecīgi konkrēto darba pienākumu būtisko raksturu, valstisko svarīgumu, izvēloties citu valstu tiesības par tik, par cik to pieļauj Darba likums u.tml.), ir grūti paredzēt, kā to vērtēs Latvijas tiesas. Skatoties no indivīda pozīcijām, vēlams tiesiskais risinājums būtu norādīt, ka strīdi tiks risināti Latvijas tiesās, jo šāda piekrišana nozīmētu atteikšanos no imunitātes.¹⁰¹

Pārejot vēl augstākā abstrakcijas pakāpē, varētu jautāt: vai šobrīd Latvijā pastāvošais valsts imunitātes tiesiskais regulējums ir apmierinošs no tiesiskās paredzamības un skaidrības viedokļa? Kā jau iepriekš norādīts, starptautiskās paražu tiesības (neņemot vērā intelektuālo sajūsmu par to piemērošanu Latvijas tiesās) diez vai ir labākais tiesiskā regulējuma modelis. Fiziskās un juridiskās personas, kas iesaistās darījumos ar citām valstīm vai valstīm piederošām juridiskām personām, nevar būt pārliecinātas par to, vai Latvijas tiesas izskafītu tām pēc CPL piekrišanas prasības. Vai imunitāte attiecas uz prasību par samaksu par valsts A vēstniecībai nokrāsotajiem griestiem? Vai būtu kāda atšķirība, ja vēstniecība nebūtu maksājusi par pretnoklausīšanās tehnikas uzstādīšanu? Vai imunitāte attiecas uz prasību par nepiegādāto kravu, ja valstij B piederošais kuģis, kuram krava bija jāpiegādā, ir arestēts Rīgas ostā? Vai ir svarīgi, vai kuģis pieder valstij B vai valstī B reģistrētai personai, kas pieder valstij B? Un vai ir svarīgi valsts B motīvi?¹⁰² Un, atgriežoties pie šī raksta galvenās tēmas, vai sētnieka / apsarga / sekretāres / vēstnieka prasība pret vēstniecību būtu pieļaujama? Atbilde uz šiem jautājumiem ir jāmeklē starptautiskajās paražu tiesībās. Pat ja liela daļa strīdu, kuros varētu izraisīties šādas diskusijas, vienkārši nav piekritīgi Latvijas tiesām, starptautiskā prakse pierāda, ka pietiekami daudz darbību tiek tieši vai netieši veiktas Latvijas teritorijā, kas izraisa diskusiju par imunitāti. Arguments, ka nepastāv autoritatīvi paraugi un konvencijas, būtu jānoraida, jo 2004.gada ANO Konvencija ir acīmredzams paraugs līgumam, kam Latvija varētu pievienoties, lai iegūtu kodificētu un skaidru normu šajā jomā. Likumdevēja rīcības novērtējums ir atkarīgs no tā, vai esošā tiesiskā situācija ir apzināta vai neapzināta darbības rezultāts. Ja tiesiskais regulējums valsts imunitātes jomā ir apzināti atstāts starptautisko paražu tiesību regulējumam, tad var tikai izteikt visdziļāko cieņu likumdevēja starptautisko tiesību sistēmas attīstības stratēģiskajam redzējumam un pieticībai. Lai nestātos ceļā iespējamai *lex ferenda* normai, kas atceltu imunitāti *inter alia* no Otrā pasaules kara noziegumiem izrietošām prasībām, tiesiskais regulējums tiek atstāts starptautisko paražu tiesību neizbēgami mazāk paredzamām un sliktāk pārskatāmajām normām, lai gan pastāv modernas līgumtiesību normas un daudz citu valstu likumu, kas varētu kalpot par paraugu. Tajā maz ticamajā gadījumā, ja šībrīža tiesiskā situācija nav likumdevēja rūpīgi izplānots solis starptautisko paražu tiesību attīstības ietekmēšanā, iespējams, būtu nepieciešams izvērtēt iespējamību ratificēt ANO konvenciju, kas attiecinātu uz Latviju šobrīd modernāko tiesisko regulējumu valsts imunitātes jomā.

²⁷ The Schooner Exchange v. McFaddon, 11 U.S. (7 Cranch) 116 (1812).

²⁸ Šo apsvērumu piemin arī Latvijas tiesa.

²⁹ Fox H. The Law of State Immunity. Oxford, Oxford University Press, 2002, pp.28 et seq.

³⁰ Par vēsturisko attīstību sk., piemēram, Fox Immunity, pp. 359-363, Shaw, pp. 621 et seq., Brownlie, pp.322 et seq. Izsmēlošs komentārs par valstu praksi divdesmitā gadsimta vidū (kas, kā tiek uzskatīts, noveda pie Apvienotās Karalistes pārejas no absolūtās imunitātes uz ierobežoto imunitāti) ir atrodams Lauterpahta (Hersch Lauterpacht) rakstā, sk. Lauterpacht H. The Problem of Jurisdictional Immunities of Foreign States // British Yearbook of International Law 28 (1951) (turpmāk vērēs - Lauterpacht), pp.220-272.

³¹ Fox H. The Law of State Immunity, pp.257-258.

³² Sk. Brownlie, pp.328-329 un atsaucēs. Kā atgādina senatore Briede, arī nacionālajās tiesībās nepastāv vienota izpratne par privāto un publisko tiesību nošķiršanas metodēm, sk. Briede J. Publiskās un privātās tiesības // Meļķis E. (zin.red.) Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga, Tiesu Namu Aģentūra, 1999, 41. - 58.lpp.; Briede J. Administratīvais akts. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2003, 80. - 106.lpp.

³³ E.g. UK State Immunity Act of 1978, US Foreign Sovereign Immunities Act of 1976.

³⁴ 1972 European Convention on State Immunity, 1495 UNTS 25699 (turpmāk vērēs - European Convention), <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=074&CM=8&DF=19/10/2005&CL=ENG> (aplūkots 19.10.2005).

³⁵ 2004 UN Convention on the Jurisdictional Immunities of States and Their Property (turpmāk vērēs - UN Convention), <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/RES/59/38&Lang=E> (aplūkots 19.10.2005).

³⁶ Lai gan paražu tiesības neapšaubāmi ir Latvijas tiesību sistēmā pastāvošs tiesību avots, tā vietas identificēšana normatīvo aktu hierarhijā ir nedaudz grūtāks uzdevums. Administratīvā procesa likuma (turpmāk vērēs - APL) 15.panta trešā daļa norāda, ka "starptautisko tiesību normas neatkarīgi no to avota piemēro atbilstoši to vietai ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā". No konceptuālā viedokļa likumdevējs nacionālo un starptautisko tiesību attiecības ir izvēlējis būvēt uz kolīziju normas principa [nacionālajām un starptautiskajām tiesībām principā ir vienāds spēks (atkarībā no pieņemotās institūcijas), bet starptautiskajām tiesībām ir piemērošanas priekšrocība]. Viena no šīs pieejas problēmām ir starptautisko nekodificēto normu, t.i. paražu un principu (kuriem pēc definīcijas nav savas vietas "ārējo normatīvo aktu juridiskā spēka hierarhijā", jo tos nepieņem ar konkrēta institūcija ar identificējamu aktu), vieta hierarhijā. Šī raksta kontekstā, tā kā nepastāv citāda satura kodificētas normas, atšķirībai starp kolīziju normas un juridiskā spēka atšķirības pieeju nav būtiskas nozīmes. Starptautisko tiesību vietu Latvijas normatīvo aktu hierarhijā autors analizēs šobrīd topošā rakstā.

³⁷ Satversmes tiesas 2005.gada 13.maija spriedums lietā Nr.2004-18-0106, 8.1.punkts,

[http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/Spridumi/18-0106\(04\).htm](http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/Spridumi/18-0106(04).htm) (aplūkots 19.10.2005).

³⁸ Pastāvīgās starptautiskās tiesas lieta: Lotus Case [1927], P.C.I.J. Rep., Series A, No. 10; Starptautiskās tiesas lieta: Asylum Case (Columbia v. Peru) [1950], I.C.J. Rep., 1950, p. 266; North Sea Continental Shelf Case (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. Netherlands) [1969], I.C.J. Rep., 1969, p. 3, para. 77, Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) [1986] I.C.J. Rep., 1986, p.14 at p.97, para.183. Nedaudz plašāku analīzi starptautisko krimināltiesību kontekstā sk. Paporinskis M. Noziegumi pret cilvēci (II). Likums un Tiesības. 2004. Decembris, 359.-360.lpp. un attiecīgās vēres.

³⁹ Sk. Starptautisko tiesību asociācijas 2000.gada ziņojumu par starptautisko paražu tiesību veidošanos (turpmāk - ILA ziņojums), <http://www.ila-hq.org/pdf/CustomaryLaw.pdf> (aplūkots 19.10.2005). Protams, cilvēktiesību jomā ir notikusi kustība tieši pretējā virzienā, absolutizējot opinio juris un gandrīz vai ignorējot praksi, sk. kritisko komentāru Simma B., Alston P. The Sources of Human Rights Law: Custom, Jus Cogens and General Principles // Australian Yearbook of International Law.12 (1988-1989) pp.82-108.

⁴⁰ Fox Immunity, pp.362-363.

⁴¹ Kāda anonīma kolēģa viedoklis, ka likumdevēja rīcība ir izskaidrojama ar nezināšanu par šāda starptautisko tiesību institūta pastāvēšanu, pat ja objektīvi pareizs, nekādā veidā nevar palīdzēt no analītiskās perspektīvas.

⁴² Sk. piemēram Al-Adsani v. the United Kingdom [GC], no. 35763/97, ECHR 2001-XI, kur Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk vērēs - ECT) Lielā palāta ar deviņām balsīm pret astoņām atzina, ka valsts (in casu, Kuveitas) imunitāte no Apvienotās Karalistes civilās jurisdikcijas nepārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk vērēs - ECTK) 6.pantu (tiesības uz taisnīgu tiesu). Atzīstot, ka spīdzināšanas aizliegums (kura pārkāpumu no Kuveitas puses apgalvoja pieteicējs) ir jus cogens norma, ECT neuzskatīja, ka tas atceltu valsts imunitāti (para.61). Minimālais pārsvars spriedumā atspoguļojās arī atsevišķajās domās, no argumentiem par labu imunitātes atzīšanai, kas akcentēja katastrofālās praktiskās sekas (ja jus cogens norma atceļ imunitāti no jurisdikcijas, tad kādēļ ne imunitāti no izpildes?) līdz prasībām atzīt, ka imunitāte nevar būt spēkā (spīdzināšanas aizliegums ir jus cogens norma, valsts imunitāte inter alia no prasībām par spīdzināšanu nav jus cogens norma, ergo, otrā norma nav spēkā). Jautājums, kas ir lex lata, nav viegli atbildams. Arguments, ka imunitāte no civilās jurisdikcijas nav piemērojama jus cogens normu pārkāpumu gadījumos, tiek arvien biežāk izvirzīts doktrināli un ir iespējams norādīt uz vairākiem tiesu spriedumiem, kas to akceptē. Piesardzīgā tēze, ka starptautisko tiesību attīstība notiek šajā virzienā, bet nav skaidrs, vai mērķis jau ir sasniegts, visprecīzāk atspoguļotu autora viedokli. Sk. plašāk Yang X. State Immunity in the European Court of Human Rights: Reaffirmations and Misconceptions // British Yearbook of International Law 2003, Oxford, Clarendon Press, 2004 (turpmāk vērēs - Yang), pp.333 et seq., Caplan L.M. State Immunity, Human Rights and Jus Cogens // American Journal of International Law 2003 (turpmāk vērēs - Caplan), pp. 741 et seq., Fox H. Where does the Buck Stop? State Immunity from Civil Jurisdiction and Torture // Law Quarterly Review 2005, pp.353 et seq.

⁴³ Sk. Cassese International Law, pp.105 - 108. Otrā pasaules kara laikā vācieši nodedzināja Distomo ciematu un nogalināja tā iedzīvotājus. Bojā gājušo personu radnieki cēla Grieķijas tiesās prasību pret Vāciju. Balstoties uz diezgan pretrunīgiem tiesiskiem argumentiem, Grieķijas tiesas Distomo lietā sākotnēji akcentēja kara noziegumu jus cogens dabu un nedeva Vācijai imunitāti, bet vēlāk noraidīja prasības atcelt arī Vācijas imunitāti no izpildes. Prasītāju pieteikumi ECT par šo spriedumu tika atzīti par nepieļaujamiem. Sk. plašāk Grattini A. To What Extent are State Immunity and Non-Justiciability Major Hurdles to Individuals' Claims for War Damages? // Journal of International Criminal Justice 2003, pp. 348-362. Arī Itālijas Kasācijas tiesa Ferrini lietā ir liegusi Vācijai imunitāti prasībā, kas izriet no personu deportēšanas vergu darbam Otrā Pasaules kara laikā. Sk. plašāk pozitīvos komentārus Bianchi A. Ferrini v. Federal Republic of Germany // American Journal of International Law 2005, pp.242-248, De Serra P., De Vittor F. State Immunity and Human Rights: The Italian Supreme Court Decision on the Ferrini case // European Journal of International Law 2005, pp.89-112, piesardzīgākos komentārus Grattini A. War Crimes and the State Immunity in the Ferrini decision // Journal of International Criminal Justice 2005, pp.224-242, Focarelli C. Denying Foreign State Immunity for Commission of International Crimes: the Ferrini Decision // International and Comparative Law Quarterly 2005, pp.952-958.

⁴⁴ Ņemot vērā raksta ierobežoto apjomu, autors neveiks nacionālo tiesu spriedumu kā valstu prakses piemēru izvērtējumu, bet pamatā balstīsies uz citu autoru jau veikto analīzi un secinājumiem.

⁴⁵ Stewart D.P. The UN Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property // American Journal of International Law 2005 (turpmāk vērēs - Stewart), p.200. Stjuarta teiktais par dažādajām interesēm, kas ietekmēja ANO Konvencijas normu tapšanu, ir mutatis mutandis piemērojams starptautisko paražu normu saturu ietekmējošajiem apstākļiem. Lēdija Foksa norāda uz katras valsts tiesībām brīvi izvēlēties iekšējās administrācijas struktūru kā galveno argumentu par labu plašai imunitātei, sk. Fox The Law of State Immunity, pp.303-305. Arī Satversmes tiesa ir apstiprinājusi, ka "katrai valstij ir tiesības izveidot tādu varas organizācijas struktūru, kādu tā vēlas", sk. Satversmes tiesas 2004.gada 7.jūlija spriedums lietā Nr.2004-01-06, 3.2.punkts, [http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/Spridumi/01-06\(04\).htm](http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/Spridumi/01-06(04).htm) (aplūkots 20.10.2005).

⁴⁶ European Convention, Article 5 (1), (2).

⁴⁷ European Convention, Explanatory Report, para.30, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/074.htm> (aplūkots 21.10.2005). Plašāku komentāru par konvencijas tapšanu sk. Fox Employment Contracts, pp.137-141.

⁴⁸ Sk. ILA ziņojums, pp.42-56.

⁴⁹ Chart of Signatures and Ratifications, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=074&CM=8&DF=21/10/2005&CL=ENG> (aplūkots 21.10.2005)

⁵⁰ Fox The Law of State Immunity, pp.306-307.

⁵¹ Greig D.W. Specific Exemptions to Immunity under the International Law Commission's Draft Articles // International and Comparative Law Quarterly 1989, p.560.

- ⁵² Fox Employment Contracts, pp.110-114.
- ⁵³ Ibid., pp.116-118.
- ⁵⁴ Ibid., pp.118-119.
- ⁵⁵ Ibid., pp.119-126.
- ⁵⁶ Ibid., pp.128-133. Ir diezgan ironiski, ka Apvienotajā Karalistē likums, kas principā tika pieņemts, lai noteiktu ierobežotu imunitāti pretēji iepriekš precedentos nostiprinātajai absolūtajai imunitāte, darba līgumu jomā imunitāti tikai paplašināja, sk. Garnett R. The Precarious Position of Embassy and Consular Employees in the United Kingdom // International and Comparative Law Quarterly 2005 (turpmāk vērēs - Garnett Precarious Position), p.708.
- ⁵⁷ Fox Employment Contracts, pp.150-159.
- ⁵⁸ Garnett State Immunity, pp.83-86.
- ⁵⁹ Ibid., pp.86-90.
- ⁶⁰ Ibid., pp.90-100.
- ⁶¹ Ibid., p.124.
- ⁶² Pingel I. Immunité du jurisdiction et contrat de travail: du nouveau // Journal du Droit International 2003, pp.1115 et seq.
- ⁶³ Yang, p.404.
- ⁶⁴ Garnett Precarious Position, p.716.
- ⁶⁵ Ibid., p.715.
- ⁶⁶ UN Convention, Article 11 (1).
- ⁶⁷ Ibid., Article 11 (2).
- ⁶⁸ Ibid., Article 11 (2) (a).
- ⁶⁹ Ibid., Article 11 (2) (b).
- ⁷⁰ Ibid., Article 11 (2) (c).
- ⁷¹ Ibid., Article 11 (2) (d).
- ⁷² Ibid., Article 11 (2) (e).
- ⁷³ Ibid., Article 11 (2) (f).
- ⁷⁴ Kas ANO konvencijas angļiskajā versijā skan "Paragraph 1 does not apply if: (a) the employee has been recruited to perform a particular function of governmental authority".
- ⁷⁵ Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, Article 11 (2) (a), <http://www.un.org/law/ilc/texts/jimmfra.htm> (aplūkots 23.10.2005).
- ⁷⁶ (1991) II (2) YBILC 13, 42-43.
- ⁷⁷ Report of the ILC (1999), Report of the Working Group on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, <http://www.un.org/law/ilc/reports/1999/english/annex.htm> (aplūkots 23.10.2005).
- ⁷⁸ Garnett Precarious Position, p.717.
- ⁷⁹ Stewart, p. 200.
- ⁸⁰ Garnets norāda, ka 11 (1) pants (imunitātes neesamība), 11 (2) (b) (i) (imunitāte diplomātiem aģentiem), 11 (2) (b) (ii) (imunitāte konsulārām amatpersonām) un 11 (2) (c) (imunitāte prasībām par pieņemšanu un atjaunošanu darbā) panti nav īpaši pretrunīgi starptautiskajās paražu tiesībās, sk. Garnett Precarious Position, p. 716.
- ⁸¹ Lauterpacht H. The Function of Law in the International Community. Oxford, Clarendon Press, 1933, pp.60 et seq.
- ⁸² Lauterpacht, pp.227 et seq.
- ⁸³ Garnett Precarious Position, p.715.
- ⁸⁴ Yang, pp.395-403. Lai gan Jangs mēģina pierādīt, ka valstu prakse ir pārāk pretrunīga, lai runātu par pastāvošu normu, tik pat labi šos kritērijus var piemērot, lai noteiktu normas saturu.
- ⁸⁵ Normunds V. pieteikumā Satversmes tiesai argumentēja, ka Latvijā pastāvošais tiesiskais regulējums paredz absolūtu ārvalstu imunitāti, kas nesamērīgi ierobežo viņa tiesības uz taisnīgu tiesu.
- ⁸⁶ Fogarty v. the United Kingdom ([GC], no. 37112/97, ECHR 2001-XI) (turpmāk vērēs - Fogartija pret Apvienoto Karalisti).
- ⁸⁷ Fogartija pret Apvienoto Karalisti, paras.19-20.
- ⁸⁸ Arī valstu paskaidrojumi starptautiskajās tiesās ir valstu prakse no starptautisko paražu tiesību perspektīvas.
- ⁸⁹ Fogartija pret Apvienoto Karalisti, para.34.
- ⁹⁰ Ibid., para.37.
- ⁹¹ Ibid., para.38.
- ⁹² Sk. Garnett Precarious Position, p.712.
- ⁹³ Yang, pp.404 - 405.
- ⁹⁴ Fogartija pret Apvienoto Karalisti, para.37.
- ⁹⁵ Ibid., Joint Concurring Opinion of Judges Calflisch, Costa and Vajic.
- ⁹⁶ Ibid., Dissenting Opinion of Judge Loucaides. Pierādīšanas pienākums starptautiskajās paražu tiesībās ir komplicēts jautājums, tomēr galvenais viedoklis, šķiet, ir, ka vismaz attiecībā uz globālajām paražām šāds pienākums nepastāv, jo "tiesa zina tiesības"(jura novit curia), sk. Cassese, p.164. Atbilstoši Loukaidesam, cilvēktiesību ierobežošanas lietās valstij tomēr

būtu pienākums pat pierādīt, ka vispāratzītai normai nav izveidojies izņēmums.

⁹⁷ Yang, p. 404.

⁹⁸ Garnett Precarious Position, p.716.

⁹⁹ Garnett R. State Immunity Triumphs in the European Court // Law Quarterly Review 2002, pp.370 - 371. Lords Mīlets (lord Millet) Holandas lietā norādīja, ka imunitāte ir otras valsts tiesība, tādēļ Apvienotā Karaliste, pievienojoties ECTK, nevar būt samazinājusi ASV tiesību. Lords Mīlets secināja, ka Holanda neapgalvo, ka ASV prasītu ko vairāk kā to, ko tai pieļauj starptautiskās tiesības, sk. Holland v. Lampen-Wolfe [2000] 1 W.L.R. 1573, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199900/ldjudgmt/jd000720/hollan-2.htm> (aplūkots 24.10.2005). Varētu turpināt, ka ja a contrario ASV prasītu kaut ko vairāk kā to, ko tai pieļauj starptautiskās tiesības, ECTK 6.pants šādu prasību nepieļautu.

¹⁰⁰ Brownlie, pp.329 - 332.

¹⁰¹ UN Convention, Article 7 (1) (b), European Convention, Article 2 (b), UK State Immunity Act, Section 2, US Foreign Sovereign Immunity Act, Section 1605 (a) (1), Brownlie, pp.335 - 336, Shaw, pp. 659-661.

¹⁰² I Congreso del Partido [1981] 2 All ER 1064.